

Schoenmaker op straat in Nador in Marokko Foto's Mohammed Benzakour

Marokkaanse jongeren sloopten in Tilburg het stadion na de voetbalwedstrijd tussen Jong Oranje en Jong Marokko. Een uiting van onvrede over Nederland, zeiden deskundigen. Schrijver Mohammed Benzakour, van Marokkaanse herkomst, dankt zijn vader dat hij hem naar Nederland gehaald heeft. Verslag van een terugkeer naar zijn geboortegrond in het Rifgebied. „Alles is hier te koop, als je maar dinero hebt.”

Nador in Marokkaanse Rifgebied Foto Merlijn Doornik/Hollandse Hoogte

Niet klagen over kakkerlakken

Mohammed Benzakour

Vanuit de lucht wuiven de palmengroepjes op het vliegveld Nador de bezoeker een vriendelijk welkom toe. Ze beloven rust aan de mensen, die zich sedert Odysseus en zijn gezellen tot dit stukje mediterraan Marokko voelen aangetrokken.

Het schemert al, maar koel is het allerminst. Bij het uitstappen stijgt de bodemwarmte als hete stoom door mijn broekspijpen omhoog. Het is pas april.

De lange rij vermoeide passagiers kan de Arabische douaniers weinig schelen. Ze nemen alle tijd, bladeren het paspoort driemaal door, ginnegapen, nemen een slok thee, en geven uiteindelijk met een licht hoofdknikje het signaal 'doorlopen', zonder de reiziger aan te kijken.

De stad, de regio, goeddeels het hele noordelijke Rifgebied wordt bewoond door Berbers of *Imazighen*, vrije mensen, zoals ze zichzelf liever noemen. Maar functies bij douane, politie, justitie en andere belangrijke overheidsbaantjes worden voornamelijk bezet door Arabisch sprekende Marokkanen, afkomstig uit de grote steden. Het is een doorn in het oog van de Berbers, die eeuwenlang hebben gestreden voor onafhankelijkheid.

Buiten wachten de taxi's. Oude, witte Mercedesen vol deuken. Een pezig, zwart geroosterd kereltje met een te groot NY-baseballpetje schreeuwt en gebaart heftig, hollend van de ene stoep naar de andere. Niets ontgaat hem. Indrukwekkend veel leven in zo weinig body. Hij is de *corti*: hij zorgt ervoor dat alle taxi's goed gevuld op weg gaan. Om zijn rimpelnetje hangt een touw met een verfromfaad ruitjesstencil eraan, de tarievenlijst, voor dag en nacht.

„Nador?“, roept-ie. Ik knik. Voor ik er erg in heb, ligt mijn bagage al in de kofferbak. De prijs is 150 dirham, *prix fixe*, ofwel 15 duizend frank, ofwel 300 dorro (de lokale munteenheid), omgerekend 14 euro. Een fijn prijsje voor een nachtrit van veertig minuten. Dat wil zeggen: fijn voor mij. Voor dit geld moet je hier een volle week in de bouw ploeteren. Of twee weken ijverig schoenen poetsen.

„Wanneer gaat eigenlijk het avondtarief in?“, vraag ik onderweg. De groeven in zijn gezicht zijn dik en kronkelig en lopen over in zijn hals, alsof de routekaart op z' n tronie is gedrukt. Begin vijftig denk ik, al is schatting van leeftijden in een streek waar zon en stof aanvallen doen op de huid altijd hachelijk. Even lijkt hij de vraag niet te begrijpen. Dan mompelt-ie: „Als het vliegtuig landt.”

Ik zwijg en samen staren we de duisternis in. Het landschap trekt aan mij voorbij maar ik zie geen hand voor ogen. Wegverlichting is schaars in dit gebied. Bijna alle verlichting komt van de maan en de zon. En van autolampen. Als die het doen tenminste. Onlangs, zo verbreekt de chauffeur het stilzwijgen, was er weer een fataal ongeluk. Een automobilist dacht dat zijn tegenligger een bromfiet was; het bleek een auto met maar één brandende koplamp.

Ik tast naar m'n gordel, maar die ontbreekt. „Is niet nodig vriend. Mijn ogen en koplampen functioneren alle vier nu uitstekend.”

Als ik de volgende morgen bij de receptie-nist terloops m'n beklag doe over kakkerlakken in de badkamer, krijg ik te horen dat wij, *shab el garrizj* (Europese Marokkanen), niet zo moeten zeuren. „Jullie komen eens per jaar naar onze hotels en jullie verwachten dat de

kakkerlakken die hier het hele jaar door wonen ineens plaats maken voor jullie. Dat is onrechtvaardig, de kakkerlakken hebben meer recht op huisvesting.” Ik geef hem lachend gelijk.

Na de kruisemunthee en de donut neem ik een kijkje in het centrum van de stad, waar zich de grootste bazaar bevindt, de *soek moerkab*. Zeven dagen per week, 365 dagen per jaar vormt deze markt het kloppend hart van de stad. Vanuit de hele streek strijkt men neer in deze stoffige bijenkorf. Overal wild gesticulerende Berbers met tongen die ratelen als ratelslangstaarten, overal kruipen invaliden, bedelaars en pokkenslachtoffers op zoek naar verlossing in de vorm van enkele dirhams. Steeds breken kleine ruzies los.

De markt biedt alles wat een mens nodig heeft. Scheerborstels, tassen met bloemetjesmotief, nagelknippertjes, gelakte schelpsbakken, Mickey Mouse-pyjama's, gypies van merken die mij vaaglijk bekend voorkomen: Abibas, Relbok, Poena. Mobieltjes en illegale Bollywood- en Jackie Chan-dvd's liggen in duizenden opgestapelde naast de olijven, dadels en eau de cologne. Vrouwen met met Kohl omcirkelde ogen zitten gehurkt op de grond en verven voor een halve euro hennaversieringen op handen. Achter de muren de vlees- en vismarkt. Een koeihoofd vol vliegende bungelt aan een touw. Kippen en konijnen wordt voor je ogen de keel doorsneden, hun vlees panklaar gemaakt.

Plotseling consternatie. Twee jongens rollen over de grond. Schuttingtaal van het hogere soort. Moeder de hoer en vader de pooier, de complete familie inclus de doden wordt vervloekt. Bloed trekt druppelend een spoor. Geblondeerde zuslief, die kennelijk de inzet was, gilt aan een stuk door dat ze „hem niet eens kent!” Eindelijk lukt het omstanders de twee uit elkaar te halen. De massa stuift uitte en gaat over tot de orde van de dag. Agenten, die je normaal overal ziet staan, zijn nu nergens te bekennen. „Tja die vrouwen...”, mompelt de sappenman.

Zo gaat het iedere dag. Passerende meisjes worden onophoudelijk het hof gemaakt. Dit komt neer op uitnodigingen tot intiem verkeer, vaak op platvloerse wijze en soms met handtastelijkheden. Maar o wee als zich tussen die meisjes zuslief/dochterlief bevindt. Dan zijn zuslief/dochterlief en de loslippige jongen hun leven niet meer zeker. Anders gezegd: wél eisen dat de ander jouw familie respecteert maar zelf die waardigheid niet opbrengen voor andermans familie. Ziehier de culturele schizofrenie in de man/vrouwomgang, een kwaal die geëxporteerd is naar Nederland.

„Een kloppend hart zeg je”, schaterd de horlogeman. „Een kloppend geslachtsdeel zal je bedoelen!” Hij draagt een vuile spijkerboek en verkoopt deftige horloges. Gucci, Rolex, Prada, ik zag zelfs een Mercedes-horloge liggen, alles keurig geordend op een kartonnen bord op de grond. Bestaan die, Mercedes-horloges? „Alles bestaat hier”, zegt hij resoluut. „Als je maar dinero hebt.”

„Snel, snel, ze komen eraan”, schreeuwt plotseling een knulletje. De horlogejongen en ook de riemenjongen, de schoenenjongen, de cassettebandjesjongen graaien hun boeltje bij elkaar en stoppen het vliegensvlug in een grote zak. Als de agenten voorbij zijn gesjokt, ligt het zaakje weer uitgestald, blikkerend in de zon.

„Dat 'kloppend geslachtsdeel' is niet gek bedacht. In en rondom *soek moerkab* krielt het van de geslachtsrijpe meisje die zich opgetut hebben. De jongens sissen en fluiten, het stuiptrekkende liefdesverlangen spat van hun gezichten. „Tssssst, tsssst, o, moeder van me,

Strijdende Berbers

Berbers, de oorspronkelijke bewoners van Noord-Afrika, hebben eeuwenlang gestreden voor onafhankelijkheid. Ze vochten tegen Feniciërs, Romeinen, Vandalen, Byzantijnen en ook tegen de oppermachtige Arabische vlotten die in de zevende eeuw de Koran kwamen brengen. Vorige eeuw kwamen daar de Fransen en Spanjaarden bij, die ook op hevig verzet stuitten van de 'bergleeuwen', die onder leiding stonden van Mohammed Amezian en later Abdelkrim al Khatabi, de legendarische verzetsheld en schrik van de Spanjaarden.

Nadat Marokko in 1956 onafhankelijk werd, voelden de Berbers zich uitgebuit door de Arabisch sprekende Marokkanen. „Weg met die indringers!”, riepen studenten uit het Rifgebied. Hun laatste opstand tegen deze 'neo-Arabische kolonisatie' stamt van 1958. Enkele stoutmoedige Rifrijnen hadden het lichaam van een vermoorde commandant van hun bevrijdingsleger, die begraven was in Fez, opgegraven en herbegraven in het Rif-fijnse dorpje Ajdir, geboorteplaats van Abdelkrim. De Rifrijnen werden opgepakt en dit vormde de opmaat tot een volksopstand die bloedig werd neergeslagen door een legermacht onder leiding van de toenmalige kroonprins Hassan II, de overleden vader van de huidige koning Mohammed VI.

je borsten doen mijn hersens vervliegen.” „O snoepje van mijn leven, mijn hart wordt een bloem bij jouw aanblik.” Mooi gezegd allemaal, maar de meisjes horen dit duizendmaal in duizend steegjes. Dus zijn ze Oostberbers doof. Soms lispelen ze iets gevat arrogants terug. De jongens zijn al blij met een reactie en roffelen zich lachend op de borst. In de zomermaanden is het hier helemaal een testosteronkermis. Dan strijken de jongens en meisjes uit Europa met vele duizenden tegelijk neer. De *shab el garrizj* zijn de echtelijke toegangspoort tot Europa, de droom van elke Rifrijn, jongen of meisje, mank of blind. Maar de poort is als de grot van Ali Baba en gaat slechts open voor een enkeling. De rest groeit op voor galg en rad, hangt in cafés (die goddank geen consumptieverplichting kennen), verkopen zonnepijtes. En ze snuiven lijn, biljarten in speelhallen met verouderde spelmachines op Bob Marley's *No woman no cry*.

Misschien maak je vandaag wat geld, maar morgen zit je zo weer in de 'put', zegt de cassettebandjesverkoper. Tragisch is de *Werdegang* van Rachid Nadori, de beroemde zanger van Nador. Ooit was hij een lokale groothed, op alle bruiloften werd hij gevraagd te komen zingen. Over de liefde en het vrije leven. Verzoop in dure kleding, dikke auto's, gouden Rolexen, vino, hasjiesj en meisjes, veel meisjes. En nu? Nu staat Rachid gebruikte schoenen te verkopen op een vlooiemarkt.

Ik zocht hem op. „Ja jongen, zo is het leven.” Hij kan nog net z'n kamer en sardientjes betalen. Hij heeft een darmkwaal, maar geen geld voor een operatie. Alle miljoenen zijn verbrast. „Nee, het is grotendeels gestolen”, corrigeert-ie zich snel. Wat rest zijn bittere herinneringen. „Vriendschap bestaat niet, mijn broer.” Hij heeft me het misschien vijf keer gezegd. Bij het afscheid vraagt-ie me of ik misschien niet een Nederlandse vrouw ken die met een zanger wil trouwen. „Ik zal een mooi liedje voor haar maken.” Hij geeft me zijn nummer, want zonder mobieltje kun je net zo goed doodgaan.

's Avonds, als de marktkooplui hun voddien bijeenrapen, wordt de grimmigheid pas goed zichtbaar. Terwijl het stof langzaam neerdaalt en vanaf de minaret de gelovigen worden opgeroepen om voor Allah te knielen, verschijnen her en der geschminkte meisjes, dikwijls dik. Ze hebben vooral oog voor mannen met auto's, en vice versa. Deze 'autohoertjes' zijn voornamelijk afkomstig uit de arabofone binnenlanden, omdat Berbermeisjes „te trots zijn om voor geld de benen te spreiden”, al treedt in dit opzicht een zekere verandering op. Er is immers een punt waarop armoede lak heeft aan trots. Tegelijk met de autohoertjes duiken allerlei alcoholische landlopers op die er niet voor terugdeinzen om voor tien euro een mes tussen je ribben te planten. Ondertussen storten honden zich onder woest gehuil op het achtergelaten vleesafval.

Sinds een paar jaren kent de stad groene

Door emigranten gebouwde huizen in het dorpje Ouled Ali

prullenbakken. Dit klinkt als vooruitgang. Maar welk nut heeft een prullenbak als deze nauwelijks wordt geleegd? Visgraten en groenteafval puilen eruit als de smurrie uit een opengereten schapemaag. Bovendien, welk nut heeft een prullenbak als het volk niet is opgevoed om z'n rotzooi in daartoe bestemde bakken te deponeren? De aanblik van wegwaaiende colablikjes, bierblikjes, karton en sinaasappelschillen maakt het moeilijk voorstelbaar dat Nador, gespekt door de deviezenoverdracht van de honderdduizenden Berbermigranten in West-Europa, behoort tot de rijkste steden van Marokko. De vuilnisophaaldienst, die's nachts in de weer is, voorkomt dat deze overbevolkte stad (200.000 inwoners, en in de zomermaanden bijna een verdubbeling door de komst van shab el garrizj) niet wegzakt in de eigen stank en vuilnis.

Nergens in Marokko is het corruptiesysteem beter geoutilleerd dan in deze havenstad. „De nazaten van een in Nador gestationeerde politieagent hoeven nooit meer te werken”, vertelt mijn neef. Hij heeft in Rabat geneeskunde gestudeerd, specialiseerde zich in Frankrijk tot uroloog en heeft sinds twee jaar een praktijk in Nador. „Dit is hoofdzakelijk het gevolg van de contrabande”, zegt hij – de smokkelhandel uit de Spaanse enclave Melilla.

We brengen een bezoek aan het grensgebied, de heksenketel van Beni Ansar. Onder een brandende zon krielt het er van de smokkelaars, gelukszoekers en meisjes die zich aan Spanjaarden verkopen. Mannen en vrouwen, onder wie bejaarden en kinderen, sjouwen enorme dozen en balen vol Spaanse waar: fruitsappen, matrassen, sauzen, broeken, kasten. De hele Ikea en Hema op een mensenrug – het kan.

Een vrouw met gekromde rug stort ter aarde. De blikjes tonijn en snoep rollen over straat. Haar handen zijn kapot. Twee mannen beuken op een andere man in totdat-ie gillend het hazepad kiest, blootsvoets over een veld vol distels. Een jongetje dat over een hek met prikkeldraad probeert te vluchten krijgt een gummi knuppel tegen z'n rug gesmeten.